

MINIPROJEKT 2

HORNINY A NEROSTY

PRACOVNÍ TÝM : MELANIE LEDVINOVÁ JARMILA ZOUBKOVÁ, DAN CHLUSTINA, JAN NOVÁK, HELENA CABREROVÁ, BÁRA SVĚRKOVÁ, LUDĚK ŠÁRA, KRISTÝNA TŮMOVÁ, KATKA JAREŠOVÁ;

Mgr. JANA PANOŠKOVÁ

(CELESTIN) FOTO Č.1 JP

CÍL MINIPROJEKTU :

- OSOBNĚ SI OVĚŘIT ZÁKLADNÍ ZNALOSTI O HORNINÁCH A NEROSTECH
- NAUČIT SE POZNÁVAT ZÁKLADNÍ HORNINY A NEROSTY
- SEZNÁMIT SE SE ZAJÍMAVÝMI LOKALITAMI VÝSKYTU HORNIN A NEROSTŮ V BLÍZKÉM OKOLÍ NAŠÍ ŠKOLY
- VYHLEDAT INFORMACE V LITERATUŘE, NA INTERNETU I U JINÝCH ZDROJŮ

POMŮCKY :

mapka oblasti, atlas nerostů a hornin, geologická mapa, zápisník, lupa, nůž, měřítko a kladívko;

PRACOVNÍ MÍSTO :

- LOKALITA V OKOLÍ ŠKOLY S VÝSKYTEM NEROSTŮ A HORNIN – oblast KLADENSKO
- SBÍRKOVÁ MÍSTNOST S VYSTAVENÝMI HORNINAMI A NEROSTY
- UČEBNA
- KLENOTNICTVÍ

OBSAH MINIPROJEKTU :

1. ÚVOD
2. PŘÍPRAVNÉ PRÁCE
3. TROCHA TEORIE
4. MINERALOGICKÉ SBÍRKY
5. NÁVŠTĚVA KLENOTNICTVÍ
6. PRÁCE V TERÉNU – SBĚR MINERÁLŮ A HORNIN
7. MIKROSKOPICKÁ STAVBA MINERÁLŮ
8. URČOVÁNÍ MINERÁLŮ A HORNIN
9. LÉČIVÁ SÍLA MINERÁLŮ A HOROSKOP
10. ZÁVĚR A ZHODNOCENÍ

1. ÚVOD

Téma **HORNINY A NEROSTY** je pro některé z nás úplně nové. Samozřejmě už jsme o nich slyšeli, víme, že existují, některé jsme i viděli, ale doteď jsme jejich názvy moc neznali. Devátáci jsou na tom lépe, ti se o minerálech zrovna učí, tak znají aspoň něco. Cílem našeho miniprojektu je tedy pochopit, co je nerost a co hornina, seznámit se se základními druhy nerostů a hornin a taky vyrazit do terénu a zkusit najít nějaké zajímavé vzorky.

2. PŘÍPRAVNÉ PRÁCE

Na začátku jsme se domluvili na možnostech zpracování projektu. Rozhodli jsme se načerpat trochu informací na internetu a v odborné literatuře. Čerpali jsme také ze zdrojů naší učitelky mineralogie a geologie, která se výskytem minerálů v oblasti Kladenska v minulosti zabývala. Domluvili jsme, že navštívíme místa, kde uvidíme minerály nebo horniny.

Vymezili jsme si pracovní místa : skanzen Mayrau, haldu Pchery Theodor a výstavu minerálů Praha Ruzyně .

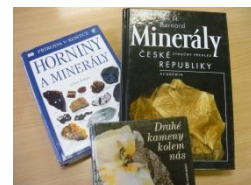

FOTO Č.2 JP

FOTO Č.3 SKANZEN MAYRAU

MAPA Č.1 - VYMEZENÁ OBLAST

PRACOVNA ZŠ

FOTO Č.4 HALDA THEODOR

3. A TEĎ TROCHA TEORIE .....

Úvodem projektu jsme si vysvětlili některé pro nás nové odborné názvy jako mineralogie, petrologie, krystal, krystalografie, drúza, agregát, amorfni nerost, hornina vyvřelá, usazená atd. .

A jaké minerály a horniny se na Kladensku vyskytují ?

Většina druhů minerálů se na Kladensku vyskytuje právě v uhelných slojích a je vázaná především na uhlí. Obecně je můžeme rozdělit do těchto skupin (Kašpar J.V., Žáček V., 1995) :

a) minerály uhelných slojí - vykrytalizovaly v dutinách sferosideritů, v trhlinách okolo uhelných slojí nebo přímo v uhlí - **galenit, millerit, sfalerit, chalkopyrit, ankerit, siderit, zaratit, nakrit, baryt, opál, whewelit, pyrit, markazit, arsenopyrit, linnéit, pyrhotin;**

b) minerály vzniklé oxidací při porušení ložiska dolováním - vznikly oxidací minerálů uhelných slojí - **limonit, sádrovec, melanterit;**

c) minerály hořících hald - vznikaly působením požáru na haldě, které se projevují nejvýše velmi drobnými ohníčky (p. uč. nám o tom vyprávěla, co zažili na haldě dolu Libušín) - **síra, selen, čermík, realgar, kryptohalit, kratochvílit, salmiak, letovicit a kladnoit** (naše místní rarita);

A co horniny? Co se týká hlavních zástupců, tak je to za permokarbon **černé uhlí** (dolovalo se do roku 2002), za období křídý zejména **bělohorské opuky**, z období terciérních vulkanitů **čedič** (olivinický nefelinit) a **minerály čedičových dutin** a kvartér zastupují **spraše a písky**.

4. MINERALOGICKÉ SBÍRKY

❖ ŠKOLNÍ SBÍRKY

Během projektu byly pro nás dobrým zdrojem školní sbírky minerálů a hornin. Máme v nich vzorky získané různým způsobem – zakoupené i darované a pocházející z jiných lokalit i z nejbližšího okolí. Poznávali jsme ty neznámější, ale seznámili jsme se i s některými zajímavými minerály, které se vyskytují ojediněle.

Zde některé příklady :

FOTO Č. 5 KALCIT, HMOTNOST 2,7 KG, DAR Z VÁPENKY ČERTOVY SCHODY

FOTO Č. 6 ČEDIČ, LOM VINAŘICKÁ HORA

FOTO Č. 7 ČERNÉ UHLÍ Z DOLU VINAŘICE

FOTO Č. 8 LEPIDODENDRON ACULEATUM, otisk kmene, DAR ZE SBÍREK SKANZENU MAYRAU

FOTO Č. 9 SERPENTIN

FOTO Č. 10 EPSONIT – POLSKO (S)

❖ **MAYRAU**

Skanzen Mayrau je vybudován v areálu bývalého dolu Vinařice. Název dolu, kde se těžilo kvalitní černé uhlí, se během let měnil - Mayrovka, Gottwald II, Kladno II. Předmětem naší exkurze bylo získání informací o těžbě tak významné horniny, která zde byla ukončena v roce 1997. Ve skanzenu byla v minulosti instalována sbírka minerálů a podařilo se nám některé pěkné vzorky získat. Náš průvodce skanzenem pan Dušan Piedermaň nám vyprávěl o historii a vůbec prvním nález černého uhlí, což je asi všeobecně známo. Málokdo ale ví, že za nález černého uhlí může krtek !

Zajímavé bylo také povídání o minerálech, které se zde nacházely v souvislosti s těžbou v pelosideritech nebo byly vázány na přítomnost uhlí. V teoretické části jsme o nich už psali. Ne všechny ale byly tak sběratelsky cenné jako například millerit. Náš průvodce nám vypravoval, jak v kbelíku vyhazoval „zlaté vlasy“, protože tenkrát nevěděl, jak je tento minerál vzácný. A potom by si rval ty svoje. Ve sbírce máme malý exemplář.

FOTO Č. 11 MILLERIT

FOTO Č. 12 POSLEDNÍ VYTĚŽENÉ ČERNÉ UHLÍ V KLDENSKÝCH DOLECH

❖ **VÝSTAVA MINERÁLŮ**

Dalším pracovním místem byla trvalá prodejní výstava minerálů v Praze – Ruzyni. Sbírký NM by byly určitě lepší, ale nyní je zavřeno, tak jsme zvolili tuto možnost a byla to správná volba ! Naší výpravy se zúčastnili všichni členové klubu. Cílem výpravy bylo poznat další dosud nám neznámé minerály, vybrat si nějaký a popsat jeho vlastnosti. Samozřejmě si každý z nás nějaký minerál zakoupil, potěšil sebe, rodiče a taky majitele obchodu. Druhý den jsme o tom mluvili a každému se výstava líbila, protože tolik krásy najednou, to se hned tak nevidí ! **Tady je několik ohlasů :**

„Všechny minerály byly moc pěkné. Nejvíce se mi líbil aragonit vybroušený do tvaru vejce, bála jsem se, že se z něj vylíhne dinosaur.“ (Helča)

„Líbil se mi růžový opál, ale byl moc drahý, tak jsem si ho nekoupila.“ (Meli a Jája)

„Nejvíce se mi líbila křišťálová koule.“ (Ríša)

„Nejkrásnější byl achát a byl krásně nasvícený.“ (Kačka)

„Byl to zajímavý a krásný zážitek, určitě je dobré vidět, co krásného je kolem nás !“ (Bára)

„Zaujalo mě, jak jsou některé minerály těžké.“ (Dan)

„Líbil se mi ametyst, koupil jsem si ho.“ (Luděk) „Super !“ (Honza)

FOTOGALERIE - VÝSTAVA :

OBR. 13 KRYSTALY KŘIŠŤÁLU

OBR. 14 DRÚZA AMETYSTU

OBR. 15 DAN, HONZA A LUDĚK SI PROHLÍŽÍ GEODY

OBR. 16 GEODY KŘIŠŤÁLU

OBR. 17 GEODY AMETYSTU

OBR. 18 ZEOLIT

5. NÁVŠTĚVA KLENOTNICTVÍ

Část naší pracovní skupiny se zaměřila na drahé kameny. Jejich úkolem bylo navštívit klenotnictví ve Slaném a zjistit, jaké drahé kameny se užívají ve šperkařství a jak se stanovuje cena šperku.

Zjistili následující informace :

- ◆ Nejvíce se využívá safír, rubín, diamant, smaragd, zirkon, amethyst a křišťál.
- ◆ Cenu určuje hmotnost a rozsah práce.
- ◆ Tuzemské zlato má vyšší hodnotu než dovezené.
- ◆ Náhražkou za diamant bývá zirkon.
- ◆ Fotografovat nás v obchodě nenechali, ale to jsme tušili.

FOTO Č. 19 - PRSTEN SE SAFÍREM

FOTO Č. 20 - DRAHÉ KAMENY

6. PRÁCE V TERÉNU – SBĚR MINERÁLŮ A HORNIN

Protože nejdůležitější pro geologa je práce v terénu, vydali jsme se s chlapci na blízkou haldu, kam se v nedaleké minulosti vyvážela důlní hlušina. Sběratelsky zajímavé byly **pelosideritové konkrce** (my jim říkáme pecky , jinak taky pelosiderity, sferosiderity) zejména střední velikosti, většinou mezi 20–40 cm, uvnitř charakteristicky rozpukané a téměř zcela vyplněné zejména ankeritem, nakritem a barytem. V současnosti už se pecky těžko hledají. Vyvážky skončily a najít zde můžeme už jen menší kousky, což se chlapcům podařilo. Ale naděje umírá poslední a kluci budou hledat i dál, protože uvnitř pecky může čekat velké překvapení v podobě velmi cenného úlovku jako například whewellit (čti jüvelit). Baryt by také nebyl špatný ! Výsledkem práce byl nález několika vzorků. Jedním z nich byl i malý pelosiderit o průměru cca 15 cm , uvnitř kterého byla dutina vyplněná podle našeho mínění navětralými krystaly ankeritu velkými asi 3 mm. Další nalezené vzorky zřejmě pocházejí z jiných zdrojů , určili jsme křemen a u dalších zatím nemáme 100% jistotu. Kalcit jsme vyloučili, v souvislosti s těžbou se vyskytuje jen vzácně . Důkaz kyselinou neprovádíme, protože s ní na ZŠ nepracujeme. Vzorky jsme přidali do školních sbírek.

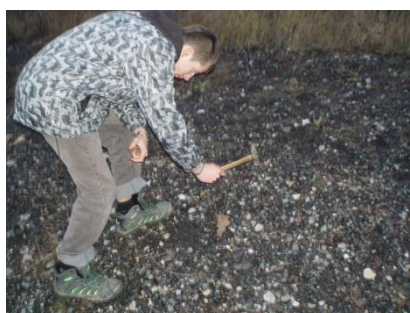

FOTO Č. 21, 22, 23 PRÁCE V TERÉNU NA HALDĚ PCHERY - THEODOR , ROZBÍJENÍ KONKRECE, NALEZENÉ VZORKY

7. MIKROSKOPICKÁ STAVBA MINERÁLŮ

Protože naše škola nemá žádné speciální vybavení -zejména petrografický mikroskop, mohli jsme pozorovat mikroskopickou stavbu minerálů a hornin na internetu a také na fotografiích, které nám půjčila p. učitelka. Dostala je od geologa V. Žáčka. Jedná se o mikrofota minerálů dutin pelosideritů nebo nerosty hořících hald. **Zde je několik ukázek :**

FOTO Č. 24 - Kladnoit, 5 mm , DŮL LIBUŠÍN, 1988 , AUTOR V. ŽÁČEK

FOTO Č. 25 - SÍRA, 1988 , 2 mm

FOTO Č. 26 - BARYT, 3,5 mm, 1995

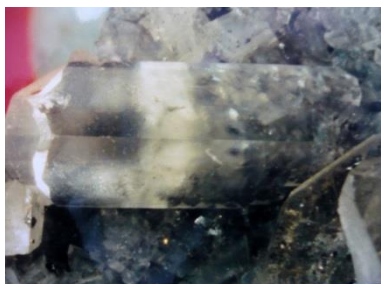

FOTO Č .27 - WHEWELLIT ,5 mm, 1990

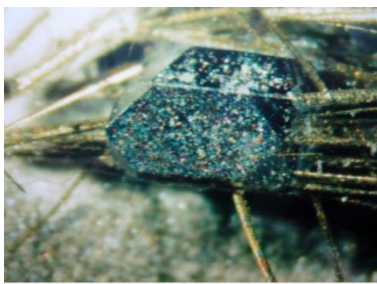

FOTO Č .28 - GALENIT, MILLERIT, ANKERIT ,1981

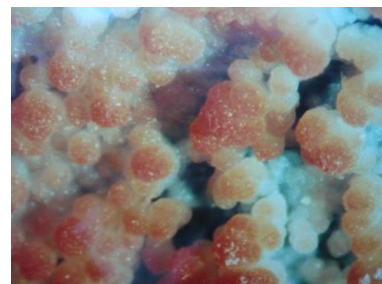

FOTO Č .29 - KRYPTOHALIT, 1994

8. URČOVÁNÍ MINERÁLŮ A HORNIN

Ve škole jsme si připravili malou „poznávačku“ minerálů a hornin, kde jsme si ověřili, zda poznáme ty základní :

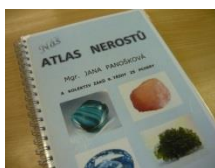

FOTO Č .37 - NÁŠ ATLAS NEROSTŮ

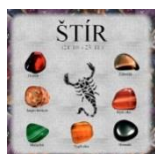
FOTO Č .30 - 36 - zleva KŘIŠŤÁL, PYRIT, ZÁHNĚĐA, KALCIT, ARAGONIT, ISLANDSKÝ KALCIT, horniny - SLEPENEC, VÁPENEC, ČERNÉ UHLÍ, PÍSKOVEC, ČEDIČ, SVOR, ŽULA, MRAMOR;

9. LÉČIVÁ SÍLA MINERÁLŮ A HOROSKOP

Některé dívky z našeho týmu při vyhledávání informací na internetu objevily i informace o léčivé síle minerálů a opatřily si knihu Léčivá síla minerálů (Liz Simpson, 1997), kde se dočetly o tom, že někteří lidé věří v léčivou sílu krystalů. Také zde byla zmínka o souvislosti se zvěrokruhem a horoskopem, kdy ke každému znamení je přiřazen určitý minerál. Zkusily si vyhledat „své“ minerály .

FOTO Č .38

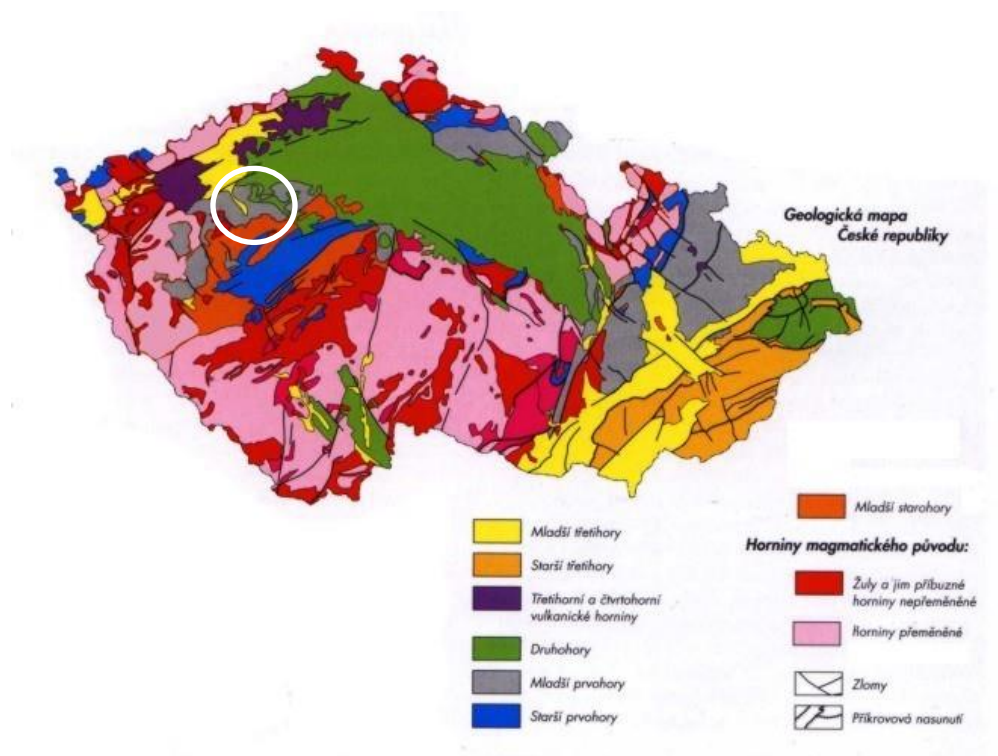
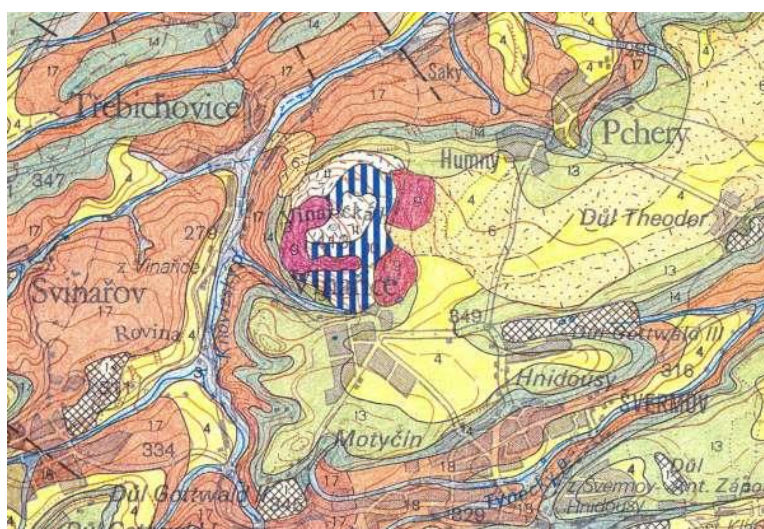

10. ZÁVĚR A ZHODNOCENÍ

Cílem projektu bylo nám, kteří jsme ještě před měsícem o minerálech a horninách nic nevěděli, objevit jejich krásu i praktické využití. Naučili jsme se poznávat ty nejznámější nerosty a také horniny našeho regionu. Poznali jsme, že práce geologů je náročná a my takové praktické

znalosti zatím nemáme. Taký na delší práce v terénu nebylo moc času ani vybavení. Ale víme, že v budoucnu můžeme najít něco zajímavého možná i cenného. Všichni jsme se shodli na tom, že není nad neopracovanou krásu krystalů. A že křemen sice není diamant – ale je to pan nerost !

KOLEKTIV PŘK PCHERY

PŘÍLOHA 1 :GEOLOGICKÁ MAPAGEOLOGICKÁ MAPA SLEDOVANÉ OBLASTI

Vysvětlivky: 4 – spraše; 6 – eolicko-deluviální kamenitohlinité sedimenty; 9 – nefelinit s olivínem; 10 – alterovaná bazaltická hornina; 11 – bazaltická pyroklastika; 13 – křída, bělohorské souvrství: vápnité jílovce až slínovce; 14 – křída, perucko-korycanské souvrství: křemenné, vápnité a galukonitické pískovce, místy písčité vápence; 17 – karbon, týnecké souvrství: pískovce, arkózové pískovce a arkózy s vložkami slepenců; 18 – karbon, kladenské souvrství: slepence, pískovce, arkózové pískovce, arkózy, aleuropelity, jílovce.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE :

http://www.mineral-forum.com/message-board/files/millerit_harzgerode_603.jpg

<http://chemie.degruyter.de/riedel/data/mineral/02/011/image.jpg>

<http://www.veneo.cz/uploaded/images/kameny3.jpg>

https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQK2wE9GQi0Lrk7ejkht-19Cd2v21I36LhiHX_aladGw2tpVYWouQ

https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTiptOnfBHVO1zOQbqD18CI7F9B-XlbJcEw905PZRyZ_YOT4vk

AUTOŘI FOTODOKUMENTACE :

FOTO Č. 1 – 18 , 30 - 38 JANA PANOŠKOVÁ ,2013

FOTO Č . 21 – 23 JAN NOVÁK, 2013

FOTO Č. 24 – 29 VLADIMÍR ŽÁČEK , 1995

Mapy : Výřez z geologické mapy 1:50 000, 12-23 Kladno, vydal Ústřední ústav geologický, 1988, redaktor listu M. Vejlupek. © Česká geologická služba